

ปรากฏการณ์ทางศาสนาในวัฒนธรรมประชานิยม : ว่าด้วย “พุทธะ” ในมังงะ/อนิเมะเรื่อง “Saint Young Men”

เดลีพล เหมนาไลย์*

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ กล่าวคือ ประการแรก เพื่อศึกษาปรากฏการณ์ทางศาสนาที่ปรากฏในวัฒนธรรมประชานิยมผ่านการศึกษาคำศัพท์ที่ชื่อ “พุทธะ” (Buddha) ใน มังงะ/อนิเมะเรื่อง “Saint Young Men” (Saint Onii-san/ศาสดาเดินดิน)” ประการที่ 2 เพื่อศึกษาผลตอบรับของผู้อ่าน/ผู้ชมในสังคมไทยต่อมังงะ/อนิเมะเรื่องนี้ และประการสุดท้าย เพื่อเสนอแนวทางทำความเข้าใจและท่าทีที่พึงประสงค์ต่อปรากฏการณ์นี้สำหรับชาวพุทธในสังคมไทย จากการสำรวจสืบค้นข้อมูลในอินเทอร์เน็ต พบว่ามีผู้อ่าน/ผู้ชมที่เป็นชาวพุทธกลุ่มหนึ่งที่มีปฏิกิริยาทางลบต่อ “Saint Young Men” เนื่องจากเห็นว่าเป็นการลบหลู่ดูหมิ่นพระพุทธเจ้า ดังนั้น ผู้เขียนจึงได้เสนอ “สามเหลี่ยมแห่งความเข้าใจ: รู้เรา/รู้เขา/รู้โลก” เพื่อการทำความเข้าใจและสร้างท่าทีเชิงสร้างสรรค์ต่อปรากฏการณ์นี้ ซึ่ง “รู้เรา” คือ ความรู้เกี่ยวกับคำสอน/หลักการของพุทธศาสนาเถรวาท “รู้เขา” คือ ความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนาแบบญี่ปุ่น (Japanese Buddhism) และสังคม-วัฒนธรรมร่วมสมัยของประเทศญี่ปุ่น รวมทั้ง “ไวยากรณ์” ของมังงะ/อนิเมะ ส่วน “รู้โลก” คือ ความรู้เกี่ยวกับศาสนาและวัฒนธรรมในบริบทโลกปัจจุบัน

คำสำคัญ

ปรากฏการณ์ทางศาสนา,
วัฒนธรรมประชานิยม, มังงะ,
อนิเมะ, Saint Young Men

* อาจารย์ ดร. ประจักษ์ภาควิชาปรัชญา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ที่อยู่: ภาควิชาปรัชญา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์ กรุงเทพฯ 10200, อีเมล: delek_bud@yahoo.co.th

Religious Phenomena in Popular Culture: On “Buddha” in “Saint Young Men” (Saint Onii-san)

Dechopol Hemnalai*

Abstract

The purpose of this paper is threefold: firstly, to study religious phenomena in popular culture through the character of the “Buddha” in “Saint Young Men” (Saint Onii-san), a Japanese manga/anime; secondly, to study the response of the Thai readers/audiences; and thirdly, to propose a way to understand this phenomenon and the appropriate attitude for Thai Buddhists. By investigating Internet resources, it was found that some Thai Buddhist readers/audiences have a negative reaction to, or are offended by, Saint Young Men because they think that it is insulting to the Buddha. For this reason the present author presents the “Triangle of Understanding: Know Ourselves, Know Others, and Know the World” for better understanding and creating a positive attitude towards this phenomenon, i.e. “Know Ourselves”-knowledge of the doctrines/principles of Theravada Buddhism; “Know Others”-knowledge of Japanese Buddhism, the socio-cultural state of contemporary Japan, and the grammar of manga/anime; and “Know the World”-knowledge of religion and culture in the present-day context.

Key words

Religious phenomena,
Popular culture, Manga,
Anime, Saint Young Men

* Lecturer in the Department of Philosophy, Thammasat University. Address: Department of Philosophy, Thammasat University, Tha Prachan, Bangkok 10200, e-mail: delek_bud@yahoo.co.th.

1. บทนำ

ในท่ามกลางพลวัตแห่งกระแสโลกที่หมุนเวียนเปลี่ยนผันไปทุกขณะ ปรากฏการณ์ทางศาสนานับว่าเป็นสิ่งหนึ่งที่บ่งแสดงถึงความหลากหลายของสังคมปัจจุบันได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นเชิงกว้าง ซึ่งหมายถึง จำนวนของผู้นับถือศาสนาสำคัญที่เรียกว่า “ศาสนาโลก” (World religions) มีเพิ่มมากขึ้นและการมีศาสนาใหม่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง หรือ มองในเชิงลึก อันได้แก่ ความเปลี่ยนแปลงภายในแต่ละศาสนาเอง เช่น การเข้าไปมีบทบาททางการเมืองและประเด็นสาธารณะในสังคมมากขึ้น กล่าวเฉพาะความเปลี่ยนแปลงภายในของศาสนา ดังกล่าวนั้นมีสาเหตุสำคัญประการหนึ่ง ได้แก่ การปรับตัวเพื่อให้เข้ากับสภาพแวดล้อมซึ่งก็คือสภาพสังคมที่ศาสนานั้นเกิดขึ้นและ/หรือตั้งอยู่นั่นเอง และเมื่อพิจารณาถึงสภาพสังคมในปัจจุบัน คงปฏิเสธไม่ได้เลยว่าศาสนาต่างๆ ย่อมต้องปรับตัวไม่มากก็น้อย เพื่อให้เข้ากันได้กับสถานะของโลกที่เรียกว่า “โลกาภิวัตน์” (globalization) โดยไม่อาจหลีกเลี่ยง

โลกาภิวัตน์ซึ่งมีความเปลี่ยนแปลงอย่างเข้มข้น รวดเร็วและกว้างขวางนี้เองได้ส่งผลให้แต่ละประเทศในโลกต่างเป็นทั้งผู้ผลิตและเป็นผู้รับทางวัฒนธรรม จนทำให้เกิดกระแสทางวัฒนธรรมเป็น 2 กระแสด้วยกัน กระแสทางวัฒนธรรมกระแสแรก คือ “การกลายเป็นแบบเดียวกันทางวัฒนธรรม” (cultural homogenization) ส่วนกระแสทางวัฒนธรรมกระแสที่ 2 คือ “ความไม่เป็นเนื้อเดียวกันทางวัฒนธรรม” (cultural heterogeneity) (Jennings, 2011, pp. 132-136) แม้ว่าทั้ง 2 กระแสทางวัฒนธรรม

ที่กล่าวมาจะเป็นปรากฏการณ์ที่ไม่น่าจะเกิดขึ้นพร้อมกันได้ แต่แท้ที่จริงแล้วกลับสอดคล้องกับลักษณะที่สำคัญอีกประการหนึ่งของโลกาภิวัตน์ นั่นคือ เป็น “กระบวนการที่ขัดแย้งในตัวเอง (contradictory process)” (เอก ตั้งทรัพย์วัฒนา, 2548, น. 12) กล่าวคือ ในขณะที่โลกาภิวัตน์ทำให้เกิดการกลายเป็นแบบเดียวกันทางวัฒนธรรมหรืออาจเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าทำให้เกิด “วัฒนธรรมโลก” (global culture) ซึ่งได้แก่ การที่ผู้คนบนโลกต่างมี “วิถีความเป็นอยู่” (way of being) ในรูปแบบเดียวกันหรือคล้ายคลึงกัน ตั้งแต่การบริโภคสินค้าไปจนถึงการรับรู้ข่าวสาร แต่ในขณะเดียวกันกลับทำให้เกิดความไม่เป็นเนื้อเดียวกันทางวัฒนธรรม คือมีการเกิดขึ้นหรือการสร้างอัตลักษณ์ที่แตกต่างขึ้นอย่างหลากหลายหรืออาจกล่าวได้ว่าโลกาภิวัตน์ก็ทำให้เกิด “ความหลากหลายทางวัฒนธรรม” (cultural diversity) ขึ้นในสังคมไปพร้อมกันด้วยนั่นเอง

ในกระแสทางวัฒนธรรมที่กล่าวมานี้ มีวัฒนธรรมสาขาหนึ่งที่ใช้บ่งเฉพาะเจาะจงถึงวัฒนธรรมอันแพร่หลายทั่วไปและเป็นที่ยอมรับชอบของผู้คนส่วนใหญ่ เรียกว่า “วัฒนธรรมประชานิยม” (popular culture) ซึ่ง “มักเกี่ยวกับความบันเทิง การกีฬา โทรทัศน์ ภาพยนตร์ และเพลงสมัยใหม่” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2549, น. 188) ทั้งนี้วัฒนธรรมประชานิยมประเภท (genre) หนึ่งซึ่งเป็นที่รู้จักกันดีไปทั่วโลกได้แก่ “มังงะ” (manga) และ “อนิเมะ” (anime)¹ อันเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมญี่ปุ่นร่วมสมัย และเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมที่สำคัญ

¹ สำหรับชาวไทย “มังงะ” เป็นที่รู้จักกันดีในนามของการ์ตูนญี่ปุ่น ส่วน “อนิเมะ” (เป็นคำที่กร่อนมาจากคำภาษาอังกฤษว่า “animation”) เรียกกันโดยทั่วไปว่าภาพยนตร์การ์ตูนญี่ปุ่นหรือหนังการ์ตูนญี่ปุ่น

ของญี่ปุ่น ซึ่งในปัจจุบันอาจกล่าวได้ว่ามีอิทธิพลแผ่ครอบคลุมไปทั่วโลก จนเรียกได้ว่า “ในปัจจุบัน เป็นเรื่องยากมากที่จะหนีพ้นจากมังงะไปได้” (Johnson-Woods, 2010, p. 1) ดังที่เราจะเห็นมังงะ/อนิเมะ รวมทั้งสินค้าที่มาจากมังงะ/อนิเมะ เช่น ของเล่น ของใช้ต่างๆ ปรากฏในสื่อมวลชนแขนงต่างๆ อย่างโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ จนไปถึง “สื่อใหม่” (new media) อย่างเฟซบุ๊ก (facebook) เป็นต้น อยู่ตลอดเวลา

ลักษณะของมังงะและอนิเมะที่สำคัญประการหนึ่ง ได้แก่ การเป็นสื่อที่สามารถนำเสนอเนื้อหา (content) ได้อย่างหลากหลาย กล่าวคือสามารถนำเสนอเนื้อหาที่เป็นความรู้ด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านภูมิศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ และประวัติศาสตร์ (Chua, 2014, p. 126) รวมไปถึงความคิด/ความเชื่อด้านต่างๆ หรือแม้กระทั่งด้านศาสนาได้อีกด้วย มังงะทางศาสนา (religious manga) นี้ในภาษาญี่ปุ่นเรียกว่า “shūkyō manga” ทำหน้าที่ให้การศึกษาเกี่ยวกับเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวกับศาสนาโดยตรง เช่น แนวคิดคำสอน หรือ ประวัติบุคคลสำคัญในศาสนาแก่ผู้อ่าน ที่เป็นสามัญชน (layman) และให้ความบันเทิงไปพร้อมกัน (Eynon, 2012, p. 196) อย่างไรก็ตาม ยังมีมังงะอีกกลุ่มหนึ่งที่แม้จะเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับศาสนา หรือมีความคิด/ความเชื่อทางศาสนาแฝงอยู่ในเนื้อหา แต่ก็ไม่ถูกจัดว่าเป็นมังงะทางศาสนา เนื่องจากมีจุดประสงค์หลักคือการให้ความบันเทิงแก่ผู้อ่าน มังงะกลุ่มนี้เรียกว่า “มังงะทางโลกย์” (secular manga) ตัวอย่างที่ชัดเจนก็คือ มังงะ/อนิเมะเรื่อง

“Buddha” ของนักเขียนมังงะ/อนิเมะชาวญี่ปุ่นคนสำคัญคือ เทะซึกะ โอะซะมุ (Tezuka Osamu) (Eynon, 2012, p. 208) ซึ่งแม้จะเป็นการนำเสนอ “พุทธประวัติ” (ประวัติของพระพุทธเจ้า) แต่ก็มี การตีความใหม่และดัดแปลงเพิ่มเติมเรื่องราวเพื่อให้มีสีสันน่าติดตามและมีความสนุกสนานมากขึ้น

ถึงกระนั้นก็ตาม นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับมังงะ คือ มาร์ค แม็ควิลเลียมส์ (Mark MacWilliams, 2012, p. 602) ชี้ว่า แม้แต่ในมังงะ/อนิเมะทางโลกย์ที่เกี่ยวข้องกับศาสนา ก็สามารถใช้เป็นแหล่งที่ผู้อ่าน/ผู้ชม “สร้าง” (construct) ความหมาย และความรู้สึกต่างๆ เช่น ความหวัง ความสนุกสนาน หรือแม้กระทั่งความหวาดกลัว กล่าวคือรูปภาพ สัญลักษณ์ทางศาสนา ตลอดจนโครงเรื่อง และเรื่องราวของมังงะ/อนิเมะ ล้วนเป็นสิ่งที่ผู้อ่าน/ผู้ชมสามารถนำมาครุ่นคิดพิจารณา เพื่อแสวงหาสิ่งที่ “มีความหมาย” (meaningful) ในเชิงศาสนา และจิตวิญญาณสำหรับตนเองได้

เมื่อเป็นเช่นนั้น หากเราต้องการศึกษาศาสนาโดยใช้แนวการศึกษาทางสังคมวิทยา (sociological approach) ซึ่ง “ศึกษาศาสนาในฐานะปรากฏการณ์ทางสังคม คือดูว่ามีมิติต่างๆ ทางศาสนา นี้เกี่ยวข้องกับมิติอื่นๆ ทางสังคมอย่างไร” (อภิญญาเพื่องฟูสกุล, 2548, น.79) ไม่ว่า มังงะ/อนิเมะทางศาสนาหรือมังงะ/อนิเมะทางโลกย์ที่เกี่ยวข้องกับศาสนาก็ล้วนเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นความเกี่ยวพันระหว่างศาสนากับวัฒนธรรมประชานิยมได้ กล่าวคือสามารถสะท้อนให้เราเรียนรู้และเข้าใจได้ว่าในโลกปัจจุบันนั้น ศาสนามีความเปลี่ยนแปลงอย่างไร

บ้าง เพราะเหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น รวมทั้งความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลต่อสังคมอย่างไรบ้าง และที่สำคัญคือเราจะสามารถทำความเข้าใจและมีท่าทีอย่างไรกับความเปลี่ยนแปลงนั้น

ด้วยเหตุที่กล่าวมาทั้งหมด ในบทความนี้ ผู้เขียนจะศึกษาปรากฏการณ์ทางศาสนาในวัฒนธรรมประชานิยม โดยที่ความสนใจของผู้เขียนจะจำกัดขอบเขตอยู่ที่การศึกษาปรากฏการณ์ทางพุทธศาสนาในมังงะ/อนิเมะ เรื่อง “Saint Young Men” (Saint Onii-san/ศาสดาเดินดิน) (ต่อไปนี้จะเรียกโดยย่อว่า “SYM”) โดยมีวัตถุประสงค์ 3 ประการ กล่าวคือ ประการแรก เพื่อศึกษาปรากฏการณ์ทางศาสนาที่ปรากฏในวัฒนธรรมประชานิยมของสังคมปัจจุบัน ผ่านการศึกษาตัวละครที่ชื่อ “พุทธะ” (Buddha) ใน มังงะ/อนิเมะ เรื่อง “SYM” ประการที่ 2 เพื่อศึกษาผลตอบรับของชาวพุทธในสังคมไทยต่อมังงะ/อนิเมะเรื่องนี้ และประการสุดท้าย เพื่อเสนอแนวทางทำความเข้าใจและท่าทีที่พึงประสงค์ต่อปรากฏการณ์นี้สำหรับชาวพุทธในสังคมไทย

2. “Saint Young Men” (Saint Onii-san/ศาสดาเดินดิน)

SYM เป็นมังงะ/อนิเมะว่าด้วยเรื่องราวของ “พุทธะ”/ศาสดาของพุทธศาสนาและ “เยซู”/ศาสดาของศาสนาคริสต์ ซึ่งดำเนินชีวิตอยู่ในประเทศญี่ปุ่นในช่วงเวลาปัจจุบัน โดยทั้งคู่เข้าหอพักอยู่ร่วมห้องเดียวกันและต้องเผชิญกับปัญหาและเรื่องราวมากมายเหมือนกับคนทั่วไป เช่น เจ้าของหอพักที่เจ้าระเบียบ การทำงานพิเศษเพื่อหารายได้ และการทำงานบ้าน เช่น ซักผ้า ทำความ

สะอาดห้อง ตลอดทั้งเรื่องมีการแทรกด้วยมุขฮาซัน ซึ่งมีที่มาจากกับพุทธประวัติและประวัติของพระเยซู เช่น การที่พระพุทธรูปเจ้ามีพญานาคโผล่มาบังน้ำฝนให้ หรือการที่พระเยซูสามารถเปลี่ยนน้ำเป็นไวน์ และเปลี่ยนก้อนหินเป็นขนมปัง จากโครงเรื่อง (plot) ดังกล่าวในสารานุกรมของเว็บไซต์ “Anime News Network” (2014) จึงได้จัดให้ SYM อยู่ในมังงะประเภท “สุขนาฏกรรม” (comedy) และ “เสี้ยวชีวิต” (slice of life)²

มังงะเรื่องSYMนี้เป็นผลงานของนากามูระ ฮิคารุ (Nakamura Hikaru) นักเขียนหญิงชาวญี่ปุ่นที่เขียนขึ้นเมื่อปี ค.ศ. 2007 ต่อมาในปี ค.ศ. 2009 เธอได้รับรางวัล Tezuka Osamu Culture Prize ประเภทเรื่องสั้นจากผลงานเรื่องนี้ และเมื่อเดือนกันยายน ค.ศ. 2011 นิตยสาร Nikkei Entertainment ได้ประกาศรายชื่อนักเขียนมังงะ 50 อันดับที่มียอดขายผลงานสูงสุดตั้งแต่เดือนมกราคม ค.ศ. 2010 ปรากฏว่านากามูระติดอันดับที่ 9 จากมังงะเรื่อง SYM โดยมียอดขาย 5,541,000 เล่ม ถือว่าเป็นนักเขียนมังงะที่อายุน้อยที่สุดในบรรดานักเขียนทั้ง 50 คน คืออายุเพียง 27 ปีเท่านั้น (Anime News Network, 2011) ต่อมาในปี ค.ศ. 2013 SYM ถูกสร้างเป็นภาพยนตร์อนิเมะโดยมี ทาคาโอ โนริโกะ (Takao Noriko) เป็นผู้กำกับภาพยนตร์

เสียงตอบรับต่อมังงะเรื่องนี้ ในประเทศญี่ปุ่นเป็นไปค่อนข้างดี ปรากฏว่า SYM ได้รับความนิยมอย่างมากจากชาวญี่ปุ่น จนติดอันดับ 1 ใน 10 มังงะขายดีที่สุดประจำปี 2009 (Chat room, 2556) ต่อมามังงะเรื่องนี้ก็ได้เผยแพร่ออกไปทั่วโลก โดยมีการแปลเป็นภาษาฝรั่งเศส สเปน อิตาลี และจีนตามลำดับ (Anime News Net-

² เป็นรูปแบบของการเลียนแบบเสี้ยวหนึ่งของชีวิตประจำวัน หรือพฤติกรรมของมนุษย์ มักเป็นเรื่องว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ทั้งนี้อาจแฝงด้วยความตลกขบขัน เครื่องขมิ้น สับสนุนววย หรือง่าย ๆ สบายๆ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน Brenner (2007, pp. 112-130)

work, 2014) ความโด่งดังของ SYM นั้นถึงขนาดที่ พิพิธภัณฑ์บริติช (The British Museum) ซึ่งเป็นหนึ่งในพิพิธภัณฑ์ด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของมนุษย์ที่สำคัญที่สุดและใหญ่ที่สุดในโลก ได้นำมังงะเรื่องนี้ไปจัดแสดงเลยทีเดียว (Tokyo Otaku Mode News, 2012)

3. ปฏิกริยาตอบรับต่อ Saint Young Men

จากที่กล่าวมาแล้ว จะเห็นได้ว่า SYM ได้รับความนิยมจากผู้อ่าน/ผู้ชมชาวญี่ปุ่นมากพอสมควร เรียกได้ว่ามีผลการตอบรับเป็นไปในทางบวก กล่าวคือ ผู้อ่าน/ผู้ชมมักจะแสดงความชื่นชมเป็นส่วนใหญ่ โดยเฉพาะส่วนหนึ่งมีความเห็นว่า SYM เป็นความริเริ่มสร้างสรรค์ในความพยายามสื่อเนื้อหาสาระทางศาสนาบางอย่าง ในเว็บไซต์ TV Tropes (2014) แสดงทัศนะว่า ใน SYM มีการสอดแทรกประเด็นทางศาสนาอยู่โดยตลอด โดยที่การนำเสนอดังกล่าวเป็นไปอย่างระมัดระวังและด้วยความเคารพ ไม่มีการนำเสนอในเชิงที่จะทำให้ไม่พอใจหรือมีลักษณะที่น่ารังเกียจ (offensive) เลยแม้แต่น้อย

กล่าวได้ว่านอกจาก SYM จะสามารถสร้างรอยยิ้มและความบันเทิงให้กับผู้อ่านได้สมความตั้งใจคนเขียนแล้ว มังงะ/อนิเมะเรื่องนี้ยังสร้างความรู้สึกสมานฉันท์ระหว่างศาสนาได้โดยที่ผู้อ่าน/ผู้ชมอาจจะไม่รู้ตัวอีกด้วย นากามูระได้ให้สัมภาษณ์ว่า มี “อธิการโบสถ์” (pastor) และบาทหลวงในคริสตจักรคาทอลิกเขียนจดหมายถึงเธอว่าพวกท่านเผยแพร่ SYM ในโรงเรียนของท่าน ซึ่งเธอคิดว่าน่า

จะเป็นเพราะ SYM แสดงให้เห็นถึงปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่าง “เยซู” และ “พุทธะ” (Santos, 2008) นอกจากนี้ SYM ได้รับรางวัลและคำชื่นชมจากหลายสถาบันในญี่ปุ่นในฐานะ มังงะ/อนิเมะที่ช่วยเผยแพร่ความเข้าใจอันดีและความเป็นมิตรระหว่างคนต่างศาสนา (Chat room, 2556)

อย่างไรก็ตาม เมื่อมังงะเรื่อง SYM เดินทางเข้ามาสู่ประเทศไทย ดูเหมือนว่ามีปฏิกริยาต่อมังงะเรื่องนี้แบ่งออกเป็น 2 ฝ่ายที่แตกต่างกันอย่างตรงกันข้าม ฝ่ายแรกมองมังงะ/อนิเมะเรื่องนี้ในเชิงลบ โดยเห็นว่าเป็นการนำเสนอภาพและเนื้อหาที่เป็นการล้อเลียนพระพุทธเจ้า ฝ่ายที่มีความเห็นเช่นนี้นำโดยเฟซบุ๊กเพจชื่อ “Do and Don’t on Buddha” ซึ่งเป็นเพจขององค์กรที่ชื่อว่า “Knowing Buddha” องค์กรนี้ระบุว่ามีการกิจคือ “ให้ความรู้, ปกป้อง, และยับยั้งการย่ำยีพระศาสนา” โดยมีรายละเอียดว่า “ลดการกระทำย่ำยีพระศาสนา ให้คนรู้จักหลักการปฏิบัติตน และขยายผลให้เกิดการรับรู้วิธีปฏิบัติต่อพระพุทธเจ้าไปสู่สาธารณชนในวงกว้าง เพื่อให้เกิดแรงกระเพื่อมทางจิตสำนึกและความคิด” ทั้งนี้ทางเพจดังกล่าวได้มีการโพสต์ภาพและข้อความเกี่ยวกับมังงะเรื่อง SYM เอาไว้ในหมวดหมู่ที่เรียกว่า “Disrespectful cases” ซึ่งหมายถึงกรณี (ที่ทางองค์กรเห็นว่า) ไม่ให้ความเคารพต่อพระพุทธเจ้า เมื่อวันที่ 22 เมษายน พ.ศ. 2556 และเพื่อให้ผู้อ่านได้รับทราบรายละเอียดของ “ข้อกล่าวหา” อย่างครบถ้วน ผู้เขียนจึงขอนำข้อความเฉพาะส่วนภาษาไทยส่วนหนึ่งมาแสดงให้ดู ดังต่อไปนี้

นักเขียนชาวญี่ปุ่นคิดง่าย เขียนการ์ตูนล้อเลียนพระพุทธเจ้า และพระเยซู!!!!

เป็นการ์ตูนชื่อเรื่อง “Saint Young Men” โดย Nakamura Hikaru เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับการใช้ชีวิตประจำวัน ของพระพุทธเจ้าและพระเยซู ตามจินตนาการของผู้เขียน ชาวญี่ปุ่น ได้ล่องล้าไปถึงประเด็นเมื่อพระศาสดาทั้ง 2 พระองค์ตัดสินใจมาลองใช้ชีวิตอยู่บนโลกมนุษย์และต้องอาศัยอยู่ในอพาร์ทเมนต์เล็กๆ ในโตเกียว กรณียลเหล่านี้แสดงถึงการ ขาดวิจรรย์ญาณของทั้งผู้เขียน และผู้ให้การสนับสนุน อาจนำมาซึ่งโทษอันใหญ่หลวง เพียงแค่อ่านเรื่องย่อก็รู้สึกสลดใจ และเป็นห่วงผู้ที่สร้างกรรมหนักนี้ คาดว่าจะมีคนอ่าน อีกมากมาย โดยเฉพาะเด็กวัยรุ่นสมัยใหม่ก็เห็นดีงามไปกับการ์ตูนนี้ด้วย นักแปลคนไทยก็ ชื่นชม และที่แสบก็คือ เคยได้นำภาษาบาลีมาใช้ในการแปลด้วย และมีการใช้คำว่า ตถาคต ไปในทางที่ผิดอย่างยิ่ง

เรื่องนี้เป็นการ์ตูนตีพิมพ์ลงในนิตยสารรายเดือนตั้งแต่ปี 2007 นำเศรัที่เรื่องนี้ กลับได้รับความนิยมอย่างล้นหลาม เป็นการ์ตูนที่ดังมากในญี่ปุ่น เพราะได้รับรางวัล ประจำปี 2009 และยังติดอันดับหนังสือการ์ตูนที่ขายดีเป็นลำดับต้นๆ ในญี่ปุ่น ปัจจุบันได้นำมาทำเป็นหนังสือการ์ตูนแล้วเช่นกัน

แฟนคลับการ์ตูน ทั้งเด็กไทย วัยรุ่น หรือแม้วัยกลางคนได้อ่านก็ชอบใจ มีคนอ่าน ชื่นชอบ และติดตามกันเป็นจำนวนมาก จึงมีการตั้งเพจ Saint Onii-san Thailand fan-page (<https://www.facebook.com/SaintOniisanclub>)

จิตสำนึกความเป็นชาวพุทธหายไปแล้วหรือ จิตนอบน้อมมกตัญญูไม่มีเลยหรือ.... เหตุใดจึงลืมประเด็นเรื่องการให้ความเคารพพระศาสดา ผู้มีความสำคัญต่อมนุษยโลกไป อย่างน่าประหลาด

โปรดช่วยกันตั้งจิตสำนึกความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ และพระธรรมอันสูงส่งกลับมาสู่เราผู้เจริญรอยตามพระศาสดาเถิด

โปรดช่วยกันชี้ทางสว่างให้กับผู้ที่อาจหลงเข้าไปกับความคิดมืดบอดนี้ด้วยเถิด เราจะตั้งจิตสำนึกพวกเขากลับมา แล้วเราจะเข้าไปบอกผู้ที่เขียน และผู้แปลเรื่องนี้ ว่าเป็นสิ่งที่ทำให้คนขาดจิตสำนึก เป็นการปลุกฝังสิ่งที่ไม่ดี เป็นการกระทำที่ไม่ควรยิ่ง³

ในเวลาต่อมา ทางองค์กร Knowing Buddha ได้ยื่นหนังสือแจ้งไปยังกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารว่า “การ์ตูนญี่ปุ่นเรื่อง Saint Young Man มีตัวละครและเนื้อเรื่องเกี่ยวกับพระพุทธเจ้าและพระเยซูคริสต์ที่ผิดจากข้อเท็จจริง ไม่เหมาะสม เป็นการดูหมิ่นพระศาสดา

และกระทบความรู้สึกของพุทธศาสนิกชนทั่วไป” และขอให้กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารพิจารณายับยั้งการเผยแพร่การ์ตูนดังกล่าว ทางเว็บไซต์ต่างๆ รวมทั้ง เฟซบุ๊ก และทางองค์กร ยังได้ทำสำเนาหนังสือดังกล่าวให้กระทรวงการต่างประเทศอีกด้วย

³ ตัวเน้นทั้งหมดเป็นของผู้เขียน

นอกจากที่กล่าวมาแล้ว ยังมีการตั้งกระทู้ ในเว็บบอร์ดชื่อดังอย่าง “Pantip.com” โดย ผู้ที่ใช้นามว่า “ตาลโตน” (2556) ได้ตั้งกระทู้ชื่อ “การ์ตูนญี่ปุ่น Saint Young Man เอาพระพุทธเจ้า พระเยซู มาเล่นซะแล้ว” เมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม 2556 โดยมีข้อความว่า

การ์ตูนญี่ปุ่น **ญี่ปุ่น ขนชาติชั่วช้าลามก** ที่มีทั้งหนัง AV และการ์ตูนลามก ตอนนี้อาจารย์ศาสนา พระพุทธเจ้า พระเยซู มาวาดเขียนเป็นภาพยนตร์การ์ตูนแนวลามก ให้เยาวชนได้ดูกัน ในประเทศมันคงรับได้ เพราะพระมันอื้อปิ้งได้ แต่ประเทศไทย คงทำใจยาก รัฐบาลไทยและศาสนิกทั้งสองศาสนา คงต้องเคลื่อนไหวบ้างแล้ว ก่อนที่มันจะวาดลามปามไปในทางลามก เลอะเทอะมากกว่านี้นะ..⁴

จากข้อความที่ยกมาทั้งหมดข้างต้น จะพบว่า ในความเห็นขององค์กร Knowing Buddha นั้น SYM เป็นการ “ล้อเลียน” “ล้วงล้ำ” “ลบหลู่” พระศาสนา ซึ่งการกระทำเช่นนี้ เป็นสิ่งที่ “น่าละอาย” เป็นการ “ขาดวิจยารณญาณ” ของทั้งผู้เขียน และผู้ให้การสนับสนุน แสดงให้เห็นถึงการ “ขาดจิตสำนึก” “ไม่เคารพ” “ไม่กตัญญู” และเป็น “การปลุกฝังสิ่งที่ไม่ดี” “การกระทำที่ไม่ควรยิ่ง” ซึ่งจะก่อให้เกิด “โทษอันใหญ่หลวง” และ “กรรมหนัก” ในขณะที่ผู้ที่ใช้นามว่า “ตาลโตน” เห็นว่า SYM เป็น “การ์ตูนลามก” ที่เป็นอันตรายต่อเยาวชนไทย ถึงกับเรียกร้องให้ศาสนิกและรัฐบาลเข้ามาดูแลและจัดการเลยทีเดียว

ในขณะเดียวกัน ปฏิกริยาอีกฝ่ายหนึ่งคือ ฝ่ายที่มองมังงะเรื่อง SYM ในเชิงบวก ดังที่เพจ “Do and Don’t on Buddha” อ้างถึงข้างต้นว่าผู้ที่ชื่นชอบมังงะเรื่องนี้ได้สร้างแฟนเพจขึ้นมาในเฟซบุ๊กด้วยเช่นกัน ได้แก่ “Saint Onii-san Thailandfanpage” ซึ่งมีผู้ที่กด “ถูกใจ” (like) จำนวน 8,993 ไลค์ (ข้อมูล ณ วันที่ 30 กันยายน พ.ศ.2557) นอกจากนั้น ยังมีการนำ SYM ไปเผยแพร่ ทั้งรูป

แบบมังงะและอนิเมะในรูปแบบที่เรียกว่า “OVA” (Original video animation) ซึ่งหมายถึงอนิเมะที่ทำเพื่อเป็นวิดีโอหรือดีวีดีโดยตรง โดยไม่ออกฉายทางโทรทัศน์หรือโรงภาพยนตร์ก่อน ดังเช่น ในเว็บไซต์ “กระปุก” ซึ่งเป็นเว็บไซต์ยอดนิยมในหมู่วัยรุ่นระดับแถวหน้า มีผู้ที่ใช้นามว่า “mokies” เมื่อวันที่ 14 มี.ค. 2556 ได้นำภาพยนตร์ตัวอย่างของอนิเมะ SYM ไปโพสต์ในเว็บไซต์ด้วย หรือรายการ “Chat room” (2556) ทางสถานีโทรทัศน์ Voice TV ได้นำเสนอโดยมองว่า SYM เป็น “วิธีที่จะให้ศาสนาเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตวัยรุ่นให้มากขึ้น” โดย “การนำศาสนาของศาสนามาเป็นพระเอกการ์ตูน” ทั้งนี้ เท่าที่ผู้เขียนติดตามอ่านความเห็นในเฟซบุ๊กและเว็บไซต์ต่างๆ พบว่าผู้ที่ชื่นชอบ SYM ในประเทศไทย ส่วนใหญ่จะมีอายุอยู่ในช่วงวัยรุ่น ซึ่งถือว่าเป็นกลุ่มเป้าหมายหลักของมังงะ/อนิเมะอยู่แล้ว

สำหรับทัศนะของผู้ที่ชื่นชอบ SYM นั้น ส่วนใหญ่มองว่าเป็นการประยุกต์ให้เข้ากับยุคสมัย ดังที่ผู้ที่ใช้นามว่า “Pat Patanukom” ได้แสดงความเห็น (comment) ในโพสต์ของเพจ “Do

⁴ การสะกดคำเป็นไปตามต้นฉบับ ส่วนตัวเน้นเป็นของผู้วิจัย

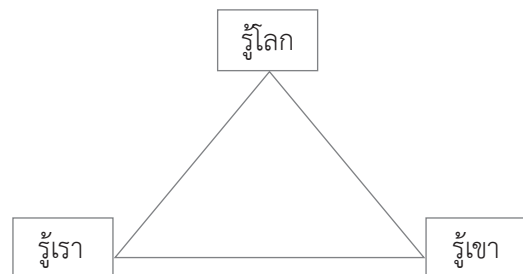
and Don't on Buddha” ที่อ้างถึงข้างต้นว่า “เขา สมมุติสถานการณ์ขึ้น แล้วจำลองว่าหากพระเยซู คริสต์และพระพุทธเจ้า อยู่ในเหตุการณ์นั้นๆ พวก ท่านจะทำเช่นไร โดยเอาแนวทางเก่าๆ ของท่าน มาเป็นแบบและแนวทางให้กับแคแร็คเตอร์” รวมทั้งเป็น “การเอาแนวทางปฏิบัติเก่าๆ ของท่านมา ประยุกต์ให้เข้ากับยุคสมัยและเหตุการณ์ปัจจุบัน” นอกจากนั้นหลายคนยังมองว่าการที่ SYM นำ เสนอศาสดาทั้ง 2 ในลักษณะ “ติดดิน” เช่นนี้ เป็นการทำให้ศาสดามีความเป็นมนุษย์ที่ใกล้ชิดกับ ศาสนิกชน ไม่ใช่เป็น “เทพ” ที่ดูห่างเหินไปจาก พวกเขา ตามที่มีผู้ตั้งข้อสังเกตว่า “สถานภาพของ ศาสดาที่ภายหลังถูกยกขึ้นสูงเกินเอื้อม ละเลยว่ พระองค์เคยแต่งงานและใช้ชีวิตแบบมนุษย์เดิน ดิน” สิ่งที่น่าสนใจก็คือ ความต้องการดังกล่าว สอดคล้องกับผู้อ่าน/ผู้ชมชาวญี่ปุ่นซึ่ง แม็ควิลเลียม (MacWilliams, 2012, pp. 620-622) พบว่า จาก การสำรวจความคิดเห็นของแฟน มังงะชาวญี่ปุ่น ตามสื่อออนไลน์ต่างๆ เช่น เฟซบุ๊ก บล็อก (blog) ในอินเทอร์เน็ต ส่วนใหญ่ชื่นชอบที่เห็นศาสดา ทั้ง 2 เหมือนเป็นชาวต่างประเทศที่มาอยู่ในญี่ปุ่น มากกว่าที่จะเป็นศาสดาที่มีความ “ศักดิ์สิทธิ์” มา เยือนโลกมนุษย์ แม็ควิลเลียมสรุปว่าการที่ SYM นำเสนอภาพลักษณ์ของศาสดาใน “แบบโลกนี้” (this-worldly version) ไม่ใช่แค่เพียงเป็นสิ่งที่ สนุกสนานเท่านั้น หากยังเป็นสิ่งที่ทรงพลังและ สร้างความเปลี่ยนแปลง (transformative) ทางจิต วิญญาณได้อีกด้วย

4. แนวทางทำความเข้าใจและทำที่ที่พึงประสงค์

จากข้อมูลที่ผู้เขียนนำเสนอมาในหัวข้อย ที่ผ่านมา เราจะเห็นได้ว่า พฤติกรรมต่างๆ ที่ไม่ สร้างสรรค์ของฝ่ายที่มีปฏิกิริยาทางลบต่อ SYM

และการกล่าวหา SYM ขององค์กรและบุคคลใน ประเทศไทย สะท้อนให้เห็นถึงความไม่เข้าใจและ ความเข้าใจผิดหลายประการ ผู้เขียนจึงขอเสนอ แนวทางทำความเข้าใจและทำที่ที่พึงประสงค์ต่อ ปรากฏการณ์ SYM เป็นลำดับต่อไป

อนึ่ง เพื่อให้การพิจารณาแนวทางทำความเข้าใจและทำที่ที่พึงประสงค์ในที่นี้เป็นไปอย่างครบ ถ้วนและรอบด้านที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ผู้เขียนจะ แยกการพิจารณาออกเป็น 3 แง่มุมด้วยกัน อย่างไรก็ตามการแบ่งแยกในที่นี้ จึงเป็นแต่เพียงเพื่่อมุง ใช้ในการอธิบายรายละเอียดเท่านั้น เพราะอันที่ จริงแล้วทั้ง 3 แง่มุมดังกล่าวนี้มีความเชื่อมโยงกัน และบางครั้งก็เหลื่อมซ้อนกันอยู่ เปรียบเสมือน มุมทั้ง 3 ของรูปสามเหลี่ยม ซึ่งผู้เขียนขอเรียกว่า “สามเหลี่ยมแห่งความเข้าใจ: รู้เรา-รู้เขา-รู้โลก” (ภาพที่ 1)

ภาพที่ 1: “สามเหลี่ยมแห่งความเข้าใจ: รู้เรา-รู้เขา-รู้โลก”

สำหรับความหมายที่ผู้เขียนใช้ในที่นี้ คำว่า “รู้เรา” หมายถึง ความรู้เกี่ยวกับคำสอนของพุทธ ศาสนาเถรวาทที่เกี่ยวข้อง ส่วน “รู้เขา” หมายถึง ความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนาแบบญี่ปุ่น (Japanese Buddhism) และสังคม-วัฒนธรรมร่วมสมัยของ ประเทศญี่ปุ่น รวมทั้ง “ไวยากรณ์” ของมังงะ/อนิเมะ และ “รู้โลก” หมายถึง ความรู้เกี่ยวกับศาสนาและ วัฒนธรรมในบริบทโลกปัจจุบัน

4.1 “รู้เรา”: คำสอน/หลักการของพุทธศาสนาเถรวาท

เนื่องจากฝ่ายที่ต่อต้าน SYM ซึ่งนำโดยองค์กร Knowing Buddha และผู้สนับสนุน อ้างว่าจุดยืนของพวกตนคือพุทธศาสนา ซึ่งในบริบทของประเทศไทยก็คือพุทธศาสนาเถรวาท ผู้เขียนจึงจะพิจารณาปรากฏการณ์ SYM ที่เกิดขึ้น โดยดูว่ามีคำสอนที่มีอยู่ในพระไตรปิฎกบาลีอันเป็นคัมภีร์ที่พุทธศาสนาเถรวาทใช้อ้างอิงเป็นหลักใดบ้างที่เกี่ยวข้องตามความเห็นของผู้เขียน

ขอเริ่มต้นจากการพิจารณาประเด็นที่เห็นได้ชัดที่สุดก่อน นั่นคือ การที่ฝ่ายต่อต้าน SYM มีการใช้ “โทสวาจา” (hate speech) และมีการกล่าวหาที่ไม่เป็นความจริง ตัวอย่างที่ชัดเจนคือกรณีของผู้ที่ใช้นามว่า “ดาลโตน” ที่ใช้โทสวาจากล่าวโจมตี SYM เลยเกิดไปถึงชาวญี่ปุ่นและประเทศญี่ปุ่นอย่างหยาบคายและเหมารวม ทั้งยังกล่าวหา SYM เป็นมึงจะ “ลามก” ซึ่งดูเหมือนจะไม่ตรงกับข้อเท็จจริงเลย เนื่องจากเนื้อหาของ SYM นั้น ห่างไกลจากความหมายของคำว่า “ลามก” อยู่มาก ไม่ว่ามองในความหมายที่ว่า “หยาบซัดตำราวม” “หยาบโลน” หรือ “อันเป็นที่น่ารังเกียจของคนดีมีศีลธรรม” สิ่งเหล่านี้รวมเรียกว่าเป็นปฏิกิริยาที่ไม่สร้างสรรค์อันเกิดขึ้นเมื่อมีความเห็นว่ามีผู้ลบหลู่พระพุทธเจ้าและพุทธศาสนา

สำหรับประเด็นนี้ จะเห็นได้ว่าปฏิกิริยาที่ไม่สร้างสรรค์ดังกล่าวเป็นสิ่งที่ตรงกันข้ามกับสิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงสอนอย่างแน่นอน เนื่องจากทรงแนะนำว่า “ถึงคนพวกอื่นจะฟังกล่าวติเตียนเรา กล่าวติเตียนพระธรรมหรือกล่าวติเตียนพระสงฆ์ก็ตาม พวกเราไม่ควรผูกอาฆาตแค้นเคืองขุ่นใจคน

พวกนั้น ถ้าพวกเธอโกรธเคืองหรือไม่พอใจพวกเขา พวกเธอก็จะประสบอันตราย เพราะความโกรธเคืองนั้นได้” (9/5/2)⁵ ซึ่งการที่ไม่ปฏิบัติหรือปฏิบัติตรงข้ามแนวทางหรือหลักการของ พระพุทธองค์เช่นนี้อาจกล่าวได้ว่าเป็นผู้ที่ “ไม่เห็น” พระพุทธเจ้า ดังที่พระองค์ตรัสว่า “ผู้ใดเห็นพระสัทธรรมผู้นั้นชื่อว่า เป็นบัณฑิตเห็นเรา (ส่วน) ผู้ไม่เห็นพระสัทธรรม ถึงจะเห็นเราก็อ้างว่าไม่เห็น” (33/54/244) เนื่องจากการ “เห็นพระสัทธรรม” นั้นเป็นกระบวนการที่ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน นั่นคือ การศึกษาเรียนรู้และเข้าใจสิ่งที่พระพุทธองค์ทรงสอนอย่างถ่องแท้ (ปริยัติ) จากนั้นจึงนำมาปฏิบัติหรือใช้จริง (ปฏิบัติ) จนได้รับผลจากการปฏิบัติจริงนั้น (ปฏิเวธ) (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2557, น. 105)

ยิ่งไปกว่านั้น ผู้เขียนคิดว่า การที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ผู้ใดเห็นพระสัทธรรมผู้นั้นชื่อว่า เป็นบัณฑิตเห็นเรา (ส่วน) ผู้ไม่เห็นพระสัทธรรมถึงจะเห็นเราก็อ้างว่าไม่เห็น” นี้ มีนัยสำคัญอย่างยิ่ง อีกประการหนึ่ง กล่าวคือพระพุทธเจ้าทรงไม่ต้องการให้มีการยึดติดกับตัวพระองค์เอง โดยทรงชี้ว่าสำหรับพระองค์นั้น พระพุทธเจ้าที่แท้จริงคือพระสัทธรรม ซึ่งได้แก่ สิ่งที่พระองค์ค้นพบจนทำให้เป็นพระพุทธเจ้าและนำมาเปิดเผยแสดงต่างหาก ความข้อนี้ถูกตอกย้ำยิ่งขึ้นไปอีกในมหาปริณิพพานสูตร (10/216/164) ซึ่งเป็นช่วงที่พระพุทธเจ้ากำลังใกล้จะเสด็จดับขันธปรินิพพาน พระองค์ทรงเรียกพระอานนท์มาตรัสว่า “อานนท์ บางทีพวกเธออาจจะคิดว่า ‘ปาพจน์⁶ มีพระศาสดาล่วงลับไปแล้ว พวกเราไม่มีพระศาสดา’ ข้อนี้พวกเธอไม่พึงเห็นอย่างนั้น ธรรมและวินัยที่เราแสดงแล้วบัญญัติแล้วแก่เธอทั้งหลาย หลังจากเราล่วงลับไป ก็จะเป็นศาสดาของ

⁵ การอ้างอิงพระไตรปิฎกในที่นี้ ใช้พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยในวงเล็บ หมายถึง เล่มที่/ข้อที่/หน้าที่

⁶ ปาพจน์ หมายถึง วจนะอันเป็นประธาน, พุทธพจน์หลัก, คำสอนหลักใหญ่ ได้แก่ 1. ธรรม (คำสอนแสดงหลักความจริงที่ควรรู้ และแนะนำหลักความดีที่ควรประพฤติ) และ 2. วินัย (ข้อบัญญัติที่วางไว้เป็นหลักกำกับความประพฤติให้เป็นระเบียบเรียบร้อยเสมอกัน) (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2557, น. 69)

เธอทั้งหลาย” จะเห็นได้ว่าแม้พระพุทธรูปองค์ซึ่งทุกคนเข้าใจว่าเป็นพระศาสดาจะทรงล่วงลับไป แต่ทรงชี้ให้เห็นว่าพระศาสดาที่แท้จริงคือธรรมและวินัยของพระองค์ยังคงอยู่

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า คำสอนไม่ใช่อึดติดในตัวพระพุทธรูปเท่านั้น ยังบ่งนัยต่อไปได้อีกว่าพระพุทธรูปที่แท้จริงไม่ใช่ “รูปธรรม” ใดๆ ทั้งสิ้นไม่ว่าจะเป็นร่างกาย วัตถุหรือภาพลักษณ์ใดๆ ที่ใช้แทนตัวพระพุทธรูป (เช่น พระพุทธรูป ภาพวาด) แต่เป็น “นามธรรม” ซึ่งก็คือพระสัทธรรม ดังนั้นสิ่งที่องค์กร Knowing Buddha และชาวพุทธบางกลุ่มที่สนับสนุน เห็นว่า SYM ลบหลู่/ล้อเลียน/ดูหมิ่นพระพุทธรูปซึ่งเป็นศาสดาของพุทธศาสนา โดยवादให้พระพุทธรูปแต่งกายไม่เหมาะสม คือ ใส่เสื้อยืด กางเกงยีนส์ และประพจน์ไม่เหมาะสม ไม่สำรวม เช่น ชู 2 นิ้วทักทายเหมือนวัยรุ่น หรือ ตีมือเปียร์ เป็นต้นนั้น ใช่หรือไม่ว่าเป็นความยึดติดในตัวพระพุทธรูปที่เป็น “รูปธรรม” มากจนเกินไป จน “ไม่เห็น” พระพุทธรูปที่แท้จริง ดังที่หลายคนแสดงปฏิกิริยาอย่างไม่สร้างสรรค์ออกมา

เป็นที่น่าสังเกตว่าในสังคมไทยมักจะมีปัญหาซึ่งเกี่ยวกับการยึดติดกับวัตถุหรือภาพลักษณ์ที่ใช้แทนพระพุทธรูปและพระสงฆ์อยู่เสมอ เช่น กรณีการเข้าใจผิดว่ารูปปั้นของศาสดาตามหาวิระแห่งศาสนาเซนเป็นพระพุทธรูปเปลือย กรณีเข้าใจผิดว่าพระพุทธรูปปาง “ยับยุม” (Yab-Yum) ของนิกายตันตระยานเป็นพระพุทธรูปปาง “กอดสาว” หรือ “สีกานั่งคร่อม” กรณีภาพวาดภิกษุสันดานกา หรือกรณีนักธำมณีญี่ปุ่นแต่งกายคล้ายพระสงฆ์ที่เกิดขึ้นเมื่อเร็วๆ นี้ ปรากฏการณ์เหล่านี้ส่วนหนึ่งสะท้อนให้เห็นการขาดความรู้ ความเข้าใจทั้งในศาสนาของตนเองและศาสนาอื่นๆ แต่ที่สำคัญคือ ล้วนนำไปสู่การแสดงออกของผู้คนที่เรียก/ถือตัวเองว่าเป็น “ชาวพุทธ” ในสังคมซึ่งมักเอ่ยอ้างว่าเป็น “สังคม

พุทธ” ซึ่งเป็นไปในทิศทางที่ตรงข้ามกับคำสอน/หลักการของพุทธศาสนาเสียเป็นส่วนใหญ่

4.2 “รู้เขา”: พุทธศาสนาแบบญี่ปุ่น (Japanese Buddhism) สังคม-วัฒนธรรมญี่ปุ่นปัจจุบัน และไวยากรณ์ (grammar) ของมังงะ/อนิเมะ

4.2.1 พุทธศาสนาแบบญี่ปุ่น

ในจดหมายของนายมนัสวี ศรีโสดาลาพล อธิบดีกรมสารนิเทศ กระทรวงการต่างประเทศที่ชี้แจงองค์กร Knowing Buddha นั้น ระบุว่าได้รับรายงานจากสถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงโตเกียวว่า ในประเทศญี่ปุ่น SYM ได้รับความนิยมอย่างสูงและไม่มีกระแสต่อต้านใดๆ เลย โดยให้เหตุผลว่า “เนื่องจากชาวญี่ปุ่นนับถือพุทธศาสนานิกายมหายาน ซึ่งพระสงฆ์สามารถดำเนินชีวิตโดยทั่วไปในลักษณะเดียวกับฆราวาสได้ในหลายด้าน ทำให้แนวคิดและมุมมองของชาวญี่ปุ่นเกี่ยวกับพุทธศาสนาแตกต่างจากชาวไทย” (Do and Don't on Buddha, 2556) ข้อความนี้อาจแปลความต่อไปได้ว่าการที่องค์กร Knowing Buddha ร้องเรียนกรณี SYM ก็เพราะว่าขาดความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนานิกายมหายาน หรือกล่าวให้ชัดขึ้นคือขาดความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนาแบบญี่ปุ่นนั่นเอง

เมื่อก้าวถึงพุทธศาสนาแบบญี่ปุ่น มัตสึโอะเคนจิ (Matsuo Kenji) นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญด้านนี้ท่านหนึ่ง ได้สรุปลักษณะพิเศษของพุทธศาสนาแบบญี่ปุ่นเอาไว้ 3 ประการ ได้แก่ 1) วินัยบางข้อมักถูกเพิกถอน เห็นได้ชัดจากการที่พระญี่ปุ่นสามารถมีภรรยาได้ 2) นิกายที่โดดเด่นในปัจจุบันสืบทอดมาจากนิกายที่ตั้งขึ้นใหม่ซึ่งมีพัฒนาการในช่วงศตวรรษที่ 12-14 และ 3) พระสงฆ์มีหน้าที่ประกอบพิธีกรรมทำศพ (Matsuo, 2007, p. 14, 247) จะเห็นได้ว่าในปรากฏการณ์ SYM ฝ่ายที่ต่อ

ด้านมักจะยกลักษณะพิเศษประการแรกมาโจมตี ดังนั้นในหัวข้อนี้ผู้เขียนจะขออภิปรายลักษณะพิเศษของพุทธศาสนาแบบญี่ปุ่นประการแรกเป็นหลัก

การที่พระภิกษุญี่ปุ่นมีภรรยาได้นั้น มีความเป็นมาหรือเหตุผลในประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นรองรับอยู่ทั้งสิ้น เริ่มต้นจากการที่ท่านชินรัน (Shinran, ค.ศ. 1173 - 1262) ผู้ก่อตั้งนิกายโจโดชินนุ (Jodo Shinshu) หรือนิกายสุขาวดีแท้เป็นพระภิกษุรูปแรกที่ประกาศให้สาธุชนรับรู้ว่าตนเองแต่งงานมีภรรยา โดยให้เหตุผลว่าในความเป็นจริงมีพระจำนวนมากที่มีภรรยา อย่างไรก็ตาม ในช่วงเวลานั้นมีเพียงพระสงฆ์ในนิกายโจโดชินนุและนิกายอื่นเพียงไม่กี่นิกายเท่านั้นที่ยอมรับการแต่งงานอย่างเป็นทางการ นิกายส่วนใหญ่ยังไม่ยอมรับแต่อย่างใด (Matsuo, 2007, p. 227) ต่อมาใน “ยุคปฏิรูปสมัยเมจิ” (Meiji Restoration, ค.ศ. 1868-1945) เกิดลัทธิชาตินิยมแบบชินโต (Shinto Nationalism) ซึ่งนำไปสู่การชำระศาสนาชินโตให้บริสุทธิ์จากอิทธิพลของพุทธศาสนา จึงมีการกวาดล้างพุทธศาสนา โดยการเผาทำลายพระพุทธรูป คัมภีร์และศิลปกรรมต่างๆ เป็นต้น นอกจากนั้นรัฐบาลยังได้สั่งห้ามทำกิจกรรมต่างๆ ทางพุทธศาสนา พระสงฆ์จึงตกอยู่ในสถานการณ์ถูกบังคับให้หารายได้มาเลี้ยงชีพและเพื่อรักษาวัดของตนให้อยู่รอด จนทำให้เกิดความย่อหย่อนในพระธรรมวินัย (พระมหาสมปฤณ วุฑฒิกโร, 2554) นอกจากนั้น เมื่อเดือนเมษายน ค.ศ.1872 รัฐบาลมีการออกกฤษฎีกา (ordinance) อนุญาตให้พระภิกษุสามารถแต่งงานมีครอบครัวได้ จำนวนนิกายที่อนุญาตให้พระสงฆ์แต่งงานจึงมีมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง กฎหมายดังกล่าวจึงถือว่าการที่พระญี่ปุ่นสามารถมีภรรยาได้เป็นเรื่องปกติ และกลายเป็นลักษณะเฉพาะของพระพุทธศาสนาญี่ปุ่นไปในที่สุด (Matsuo, 2007, p. 227)

อีกประเด็นหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการเพิกถอนวินัยบางข้อ คือ การที่พระภิกษุญี่ปุ่นสามารถดื่มเหล้าหรือเบียร์ได้ เนื่องจากใน SYM มีบางตอนที่ตัวละคร “พุทธะ” ดื่มเบียร์ ซึ่งผู้ที่ต่อต้านเห็นว่าเป็นการกระทำที่ไม่เหมาะสม สำหรับเรื่องนี้ พระภิกษุโยชิกิ ฟุจิโมโต (Yoshiki Fujimoto) เจ้าอาวาสวัดโคลินจิ เมืองนางาโน ประเทศญี่ปุ่น ได้ให้สัมภาษณ์ว่า “หลังจากที่พระไปสวดตามบ้านเมื่อสวดเสร็จจะต้องมีการถวายเหล้าสาเกให้พระด้วย เพื่อเป็นการตอบแทน และพระทุกรูปก็ต้องดื่ม เพราะหากไม่ดื่มจะถือว่าเป็นการไม่ให้เกียรติ ซึ่งคนญี่ปุ่นถือว่าเป็นเรื่องปกติ และเป็นสิ่งที่ถูกต้อง” (ร.ลิวเฉลิมวงศ์, 2557) ผู้เขียนคิดว่ากรณีนี้เป็นการเพิกถอนวินัยตาม “บรรทัดฐาน” (norm) ของสังคม ซึ่งลักษณะเช่นนี้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นกับพุทธศาสนา (หรือศาสนาอื่นๆ) ในทุกสังคมก็ว่าได้ กล่าวอีกแบบหนึ่งก็คือ ลักษณะเช่นนี้เป็น “พุทธศาสนาแบบชาวบ้าน” (popular/folk Buddhism) มากกว่าที่จะเป็น “พุทธศาสนาแบบทางการ” (official/institutional Buddhism) หรือ “พุทธศาสนาแบบคัมภีร์” (canonical/textual Buddhism) นั่นเอง

กล่าวสำหรับการเพิกถอนวินัยบางข้อนี้ ผู้เขียนเห็นว่าสิ่งสำคัญที่พึงพิจารณาคำนี้ถึงเป็นลำดับแรกไม่ใช่ประเด็นเรื่องความถูกต้อง แต่เป็นเรื่องความเข้าใจ เหตุผล ที่มาของการกระทำดังกล่าว เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในบริบททางสังคม-วัฒนธรรมของแต่ละสังคมหรือท้องถิ่น ความเข้าใจนี้จะช่วยให้เราสามารถกำหนดท่าทีและพฤติกรรมที่เป็นไปในเชิงสร้างสรรค์ได้ดีกว่า นั้นหมายความว่า หากเราต้องการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นอันเนื่องจากการเพิกถอนวินัยบางข้อก็สามารถทำได้ย่อมดีกว่าการแก้ปัญหาโดยปราศจากความรู้หรือความเข้าใจที่ถูกต้องอย่างแน่นอน

4.2.2 สังคม-วัฒนธรรมญี่ปุ่นปัจจุบัน

ตามข้อมูลสถิติของ Pew Research Center (2014, p.19) ซึ่งได้ทำการสำรวจประชากรในประเทศต่างๆ ทั่วโลก พบว่า ในประเทศญี่ปุ่น มีจำนวนผู้ไม่นับถือศาสนาใดๆ (Religiously Unaffiliated) มากที่สุด คิดเป็น 57% รองลงมาคือนับถือพุทธศาสนา 36.2% ส่วนศาสนาอื่นๆ ล้วนต่ำกว่า 10% ทั้งสิ้น อย่างไรก็ตามมีผู้ชี้ให้เห็นถึงความซับซ้อนของการสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับการนับถือศาสนาของชาวญี่ปุ่น กล่าวคือ หากมองตามสภาพที่เกิดขึ้นจริง การระบุว่าชาวญี่ปุ่นคนไหนนับถือศาสนาอะไรอาจจะไม่ใช่เรื่องง่ายนัก ตัวอย่างเช่น จากการสำรวจข้อมูลผู้นับถือศาสนาของรัฐบาลญี่ปุ่น พบว่าประชากรญี่ปุ่นส่วนใหญ่ นับถือ 2 ศาสนาคือพุทธศาสนาและชินโตไปพร้อมกัน ในขณะที่คนส่วนใหญ่อีกส่วนหนึ่งแสดงตัวว่าไม่มีศาสนา วัยรุ่นญี่ปุ่นส่วนใหญ่ มักอ้างว่าไม่สนใจศาสนาแม้ว่าจะมีความเชื่อในเทพเจ้าหรือสิ่งที่มองไม่เห็นอื่นๆ (Dolce, 2012, p. xx-xxi)

อย่างไรก็ตาม อาจสรุปได้ว่าชาวญี่ปุ่นมีการปฏิบัติทางศาสนาและความเชื่อแบบผสมผสาน เนื่องจากชาวญี่ปุ่นส่วนใหญ่จะบอกว่ามีความเชื่อในหลายๆ ศาสนาและจะประกอบพิธีที่เหมาะสมในเวลาอันสมควร (Rice, 2009, p. 29) ดังที่สุวรรณา สถาอานันท์ ให้สัมภาษณ์ว่า “ในญี่ปุ่น เวลาแต่งงานจะคิดถึงศาสนาคริสต์ เวลาตายจะคิดถึงศาสนาพุทธ ช่วงขึ้นปีใหม่หรือในวันเกิดจะใช้พิธีกรรมแบบชินโต แต่เวลาไปถามว่านับถือศาสนาไหม เขาจะบอกว่าไม่ นี่เป็นปรากฏการณ์ที่นักวิชาการได้เห็นในญี่ปุ่น คล้ายๆ กับไม่ได้รู้สึกที่เราต้องเป็นศาสนิกชนในศาสนาเดียวร้อยเปอร์เซ็นต์” (ภิญโญและ ฐิสรา, 2555, น.150)

ความเปิดกว้างทางศาสนาและความเชื่อในเชิงปฏิบัติเช่นนี้เองที่ทำให้ทางวิชาการที่ศึกษา

เกี่ยวกับสังคมญี่ปุ่นยอมรับกันโดยทั่วไปว่าสังคมญี่ปุ่นในปัจจุบันมี “ความเป็นพหุนิยม” (plurality) สูง (Dolce, 2012, p. xxii-xxv) เมื่อรวมกับการที่ “รัฐธรรมนูญญี่ปุ่นให้สิทธิชาวญี่ปุ่นมีอิสระทางความคิดและการแสดงออกในเชิงศาสนาได้อย่างเต็มที่โดยไม่มีการปิดกั้น” (Do and Don't on Buddha, 2556) จึงปรากฏให้เห็นเป็นรูปธรรมในชีวิตประจำวัน อย่างเช่น การนำพระพุทธรูปไปเป็นลายถุงเท้า หรือลายกล่องขนม ซึ่งโดยทั่วไปชาวญี่ปุ่นจะรู้สึกว่าเป็นเรื่องผิดปกติ หรือเรื่องไม่เหมาะสมแต่อย่างใด เมื่อเป็นเช่นนี้จึงไม่น่าแปลกใจแม้แต่น้อยว่าเหตุใดในประเทศญี่ปุ่นจึงไม่มีกระแสต่อต้าน SYM ในแง่ศาสนาเลย

4.2.3 ไวยากรณ์ของมังงะ/อนิเมะ

จากข้อกล่าวหาที่องค์กร Knowing Buddha ได้ระบุไว้ในหนังสือแจ้งกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารว่า “การ์ตูนญี่ปุ่นเรื่อง Saint Young Men มีตัวละครและเนื้อเรื่องเกี่ยวกับพระพุทธเจ้าและพระเยซูคริสต์ที่ผิดจากข้อเท็จจริง” นั้น สะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ทางองค์กรขาดความรู้และความเข้าใจในเรื่องมังงะ/อนิเมะ โดยเฉพาะในเรื่องที่ผู้เขียนขอเรียกว่า “ไวยากรณ์” (grammar) ของมังงะ/อนิเมะ ความเข้าใจในเรื่องดังกล่าวเป็นสิ่งจำเป็น เปรียบเสมือนการที่เราจะสามารถอ่านภาษาใดๆ ออกได้ เราจำเป็นต้องเข้าใจไวยากรณ์ของภาษานั้นๆ หากเราไม่รู้ไวยากรณ์ ต่อให้เรารู้ความหมายของคำในภาษานั้นๆ มากมายเพียงใด เราก็ไม่มีทางที่จะเข้าใจภาษานั้นได้ ฉะนั้นคือนั่น ดังนั้นในหัวข้อนี้ ผู้เขียนจะขออภิปรายเกี่ยวกับไวยากรณ์ของมังงะเฉพาะที่จำเป็นและมีนัยสำคัญต่อการทำความเข้าใจ SYM

ลักษณะพิเศษของมังงะที่สำคัญคือ “จินตนิมิต” (fantasy) เบรนนอร์ (Brenner, 2007, p. 77) อธิบายว่า สำหรับนักเขียนและนักอ่านมังงะ

จินตนิมิตกับความเป็นจริง (reality) ถูกแยกขาดออกจากกันอย่างไม่มีวันที่จะมาบรรจบ ด้วยเหตุดังนั้น มังงะจึงมีข้อจำกัดเรื่องเนื้อหาพอสมควร เพราะไม่มีความจำเป็นใดๆ ที่จะต้องสะท้อนพฤติกรรมหรือคุณค่าของชีวิตจริง แม้ว่าเรื่องราวที่เกิดขึ้นจะเกิดในบรรยากาศที่สมจริงเพียงใดก็ตาม แต่เนื้อหาหรือสิ่งที่เกิดขึ้นในมังงะไม่จำเป็นต้องสมจริงแต่อย่างใด เบรนนอร์ชี้ว่าโดยปกติผู้อ่านมังงะจะเข้าใจลักษณะพิเศษนี้เป็นอย่างดี จะไม่มีใครโจมตีหรือตั้งข้อสงสัยเกี่ยวกับข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์หรือวิทยาศาสตร์ที่ปรากฏในมังงะไม่ว่าจะเป็นประเด็นที่ใหญ่โตหรือเล็กน้อยก็ตาม

ยิ่งไปกว่านั้น เบรนนอร์ ยังชี้ต่อไปอีกว่า หากกล่าวเฉพาะเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับศาสนา ก็ไม่มีความจำเป็นที่จะต้องนำเสนอในแบบสมจริงเช่นเดียวกัน เหตุผลส่วนหนึ่งเนื่องจากในประเทศญี่ปุ่น การยึดถืออยู่กับเฉพาะคำสอนของความเชื่อหรือศาสนาใดเพียงหนึ่งเดียวไม่ใช่สิ่งที่ถูกคาดหวังหรือสิ่งที่จำเป็น มังงะและอนิเมะจึงมีอิสระที่จะนำเสนอศาสนาในแง่ที่ไม่ต้องลงลึก (superficial) และเน้นไปทางสุนทรียศาสตร์ได้ (Brenner, 2007, p. 103) นอกจากนี้หากเราใช้หลักเกณฑ์การจัดประเภทมังงะของไอนอน (Eynon, 2012, p.) ซึ่งให้ดูที่ “เหตุผลในการดำรงอยู่” (raison d’etat) ของมังงะนั้นเป็นหลัก ก็พบว่า SYM จัดเป็นมังงะทางโลกย์ (secular manga) ไม่ใช่ มังงะทางศาสนา (religious manga) เนื่องจากมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ความบันเทิงแก่ผู้อ่านเป็นหลัก เมื่อเป็นเช่นนี้การคาดหวังให้ SYM นำเสนอความรู้ที่ถูกต้องเกี่ยวกับศาสนา ซึ่งเป็นหน้าที่หลักของมังงะทางศาสนา ย่อมเป็นสิ่งที่เกินเลยและออกจะ “ผิดฝาผิดตัว” อยู่ไม่น้อย

จากคำอธิบายของเบรนนอร์ที่กล่าวมาเมื่อย้อนกลับไปมองกรณี SYM ก็จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่า องค์กร Knowing Buddha ไม่เข้าใจ

ลักษณะจินตนิมิตของมังงะ จึงนำมาปะปนกับความจริง จนกระทั่งถึงกับบอกว่า SYM นำเสนอตัวละครและเนื้อหาที่ “ผิดข้อเท็จจริง” ดังที่ระบุในข้อกล่าวหา อาจกล่าวได้ว่า ความเข้าใจมังงะขององค์กร Knowing Buddha อยู่ในระดับ “ผู้เริ่มต้น” (novice) ดังที่เบรนนอร์บอกว่า ผู้อ่านมังงะที่เริ่มต้นอ่านใหม่ๆ มักจะเกิดความสับสนหรือแม้กระทั่งรู้สึกรำคาญใจหรือไม่สบายใจกับรายละเอียดที่หลือเชื่อหรือการแสดงออกที่ไม่น่าเป็นไปได้ แต่ความรู้สึกเหล่านี้จะค่อยๆ หายไปเมื่อผู้อ่านได้อ่านมังงะมากขึ้นและเริ่มคุ้นเคยกับ “ขนบธรรมเนียม” (conventions) และจินตนาการด้านภาพของมังงะ (Brenner, 2007, p. 78)

4.3 “รู้โลก”: ศาสนาและวัฒนธรรมในบริบทโลกปัจจุบัน

4.3.1 มุมมองจากนักวิชาการทางศาสนาศึกษา (Religious Studies)

นิเนียน สมาร์ท (Ninian Smart) นักวิชาการทางศาสนศึกษาชาวอังกฤษ ได้เสนอเอาไว้ว่า เมื่อกล่าวถึงมิติด้านเรื่องเล่าและเรื่องปรัมปรา (Narrative and Mythic dimensions) ซึ่งเป็นหนึ่งใน 7 มิติของศาสนา จะพบว่าศาสนาทุกศาสนาล้วนมีเรื่องเล่า/เรื่องปรัมปราของตนเองทั้งสิ้น ซึ่งโดยทั่วไปเรื่องเล่า/เรื่องปรัมปรามักถูกใช้ในความหมายที่เป็น “เท็จ/ไม่จริง” (false) แต่สมาร์ทเสนอว่าในบริบทของการศึกษาศาสนาสมัยใหม่ เรื่องเล่า/เรื่องปรัมปรามีความหมายที่เป็น “เป็นกลาง” (neutral) คือไม่เป็นทั้ง “จริง” (true) และ “เท็จ” ฉะนั้นเรื่องเล่า/เรื่องปรัมปราจึงทำหน้าที่เพียงแค່ร่ายงาน “ความเชื่อ” (belief) เท่านั้น (Smart, 1996b, p. 5) ดังนั้นการศึกษามิติทางเรื่องเล่า/เรื่องปรัมปราของศาสนาควรเป็นไปในลักษณะที่มองหาความเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงกับมิติของศาสนาอีก 6 มิติที่

เหลือ ซึ่งได้แก่ 1) มิติด้านการปฏิบัติและพิธีกรรม (Practical and Ritual dimensions) 2) มิติด้านประสบการณ์และอารมณ์ (Experiential and emotional dimensions) 3) มิติด้านสังคมและสถาบัน (Social and Institutional dimensions) 4) มิติด้านจริยศาสตร์ และกฎ/วินัย (Ethical and legal dimensions) 5) มิติด้านคำสอนและปรัชญา (Doctrinal and philosophical dimensions) และ 6) มิติด้านวัตถุและศิลปะ (Material and Artistic dimensions)⁷ (Smart, 1996a, pp. 8-10)

หากเราลองนำข้อเสนอของสมาร์ทมาศึกษาเรื่องเล่า/เรื่องปรัมปราที่เกี่ยวข้องกับ พุทธศาสนาในประเทศไทย จะพบว่าถ้านำเอาประเด็นเรื่องความจริง-เท็จเป็นเกณฑ์ชีวิต เรื่องเล่า/เรื่องปรัมปราส่วนใหญ่ก็ดูจะเป็นเรื่องเท็จมากกว่าเรื่องจริง ตัวอย่างเช่น “ตำนานพระเจ้าเลียบโลก” ซึ่งเป็นวรรณกรรมทางศาสนาที่มีการเผยแพร่กระจายอยู่บริเวณดินแดนล้านนา สิบสองปันนา รัฐฉาน และล้านช้าง ตลอดถึงบางพื้นที่แถบภาคอีสาน (เจียรชาย, 2552) ว่าด้วยการเสด็จมา เผยแผ่พุทธศาสนาของพระพุทธเจ้าในดินแดนเหล่านั้น ซึ่งหากจะกล่าวตามหลักฐานข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์แล้ว ตำนานพระเจ้าเลียบโลกย่อมเป็นเรื่องที่ไม่จริงเนื่องจากพระพุทธเจ้าไม่เคยเสด็จมาในดินแดนดังกล่าวแม้เพียงครั้งเดียว (สิริวัฒน์, 2523, น. 101) แต่หากจะมองในแง่ความสัมพันธ์กับมิติของศาสนาอื่น ๆ ตามที่สมาร์ทเสนอ ก็จะได้เห็นว่า ตำนานพระเจ้าเลียบโลกเกี่ยวข้องกับมิติของศาสนาหลายมิติด้วยกัน เช่น มิติด้านวัตถุและศิลปะ เนื่องจากมีเล่าถึงการสร้างปูชนียวัตถุและปูชนียสถาน หรือมิติด้านประสบการณ์และอารมณ์ เพราะทำหน้าที่

สร้างความเลื่อมใสศรัทธาแก่พุทธศาสนิกชน เป็นต้น

เมื่อพิจารณาในแง่ความเป็นเรื่องเล่า/เรื่องปรัมปรา ผู้เขียนคิดว่าหากเรามองว่าตำนานพระเจ้าเลียบโลกเป็นเรื่องเล่า/เรื่องปรัมปราสมัยโบราณที่ว่าการเสด็จมาเยือนดินแดนล้านนาและอื่นๆ เมื่อหลายร้อยปีก่อน ในทำนองเดียวกัน เราก็น่าจะสามารถมองว่า SYM เป็นเรื่องเล่า/เรื่องปรัมปราสมัยใหม่ที่ว่าการเสด็จมาเยือนโตเกียว ประเทศญี่ปุ่นในช่วงเวลาปัจจุบันได้เช่นกัน เพราะฉะนั้นเราจึงสามารถศึกษา SYM เพื่อดูว่าทำหน้าที่และมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกับมิติด้านอื่นๆ ของศาสนาอย่างไรได้อีกด้วย

ผู้เขียนคิดว่า SYM ในฐานะที่เป็นเรื่องเล่า/เรื่องปรัมปราทางศาสนาสมัยใหม่ สามารถเชื่อมโยงได้กับมิติด้านจริยศาสตร์และกฎ/วินัย เนื่องจากสื่อให้เห็นถึง “จริยศาสตร์แห่งการอยู่ร่วมกัน” (ethics of coexistence) ซึ่งเป็นประเด็นร่วมสมัยในโลกปัจจุบันที่เป็นสังคมพหุวัฒนธรรม ผู้เขียนว่าประเด็นนี้เป็นประเด็นที่สำคัญมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อกล่าวในบริบทสังคมญี่ปุ่น ซึ่งได้กล่าวมาแล้วว่ามีความเป็นพหุนิยมทางศาสนาสูง นอกจากนั้นหากพิจารณาในแง่ประวัติศาสตร์ของประเทศญี่ปุ่นก็จะยังเห็นความสำคัญมากขึ้นอีก ทั้งนี้เนื่องจากในอดีต พุทธศาสนากับคริสต์ศาสนาในญี่ปุ่นเคยมีความขัดแย้งกันอย่างหนักมาก่อน (Thelle, 1987) ผู้เขียนคิดว่า SYM ทำหน้าที่นี้ได้ดี ดังที่ผู้อ่านจำนวนมากแสดงความเห็นว่า หากแม้ศาสนาของทั้ง 2 ศาสนายังอยู่ร่วมกันได้ แล้วเหตุใดศาสนิกชนจะอยู่ร่วมกันไม่ได้ 4.3.2 มุมมองจากนักวิชาการทางวัฒนธรรม

⁷ แนวคิด “มิติของศาสนา ๗ มิติ” นี้ เป็นแนวคิดที่สามารถประยุกต์ใช้สำหรับพิจารณาศาสนาต่างๆ ได้ โดยไม่จำกัดไว้เพียงแค่ศาสนาใดศาสนาหนึ่ง แนวคิดดังกล่าวนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อตรวจสอบตรรกะของศาสนาตามความเป็นจริง โดยเป็นการอธิบายหน้าที่ของมิติด้านต่างๆ ของศาสนาแทนการให้นิยามความหมายแบบสัมบูรณ์แก่ศาสนา

โฮมิ บาบ่า (Homi Bhabha) ชี้ให้เห็นว่าในคำว่า “ความหลากหลายทางวัฒนธรรม” (cultural diversity) นั้นมีนัยแฝงถึง “ความแตกต่างทางวัฒนธรรม” (cultural difference) ซึ่งไม่ใช่สิ่งที่สามารถจัดให้อยู่ใน “กรอบสากล” (universalist framework) ได้ วัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ความแตกต่างระหว่างการใช้ปฏิบัติทางวัฒนธรรม และความแตกต่างของการสร้างวัฒนธรรมภายในกลุ่มที่แตกต่างกัน มักจะก่อให้เกิด “ความไม่อาจเปรียบเทียบกันได้” (incommensurability) ขึ้น (Bhabha, 1990, pp. 208-209)

ความหมายของสิ่งที่باب่ากล่าวข้างต้น อาจจะสรุปให้ง่ายขึ้นได้ว่า เราไม่อาจนำวัฒนธรรมที่มีความแตกต่างกันมาเปรียบเทียบว่าวัฒนธรรมใดดีกว่า หรือมีคุณค่ามากกว่า เป็นต้น ได้ เพราะเป็นสิ่งที่ไม่อาจเปรียบเทียบกันได้ เนื่องจากแต่ละวัฒนธรรมล้วนแล้วแต่อยู่ภายในเงื่อนไขด้านต่างๆ เช่น ประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ การเมือง ฯลฯ ของแต่ละสังคมที่แตกต่างกันอย่างสลับซับซ้อน การนำวัฒนธรรมมาเปรียบเทียบเพื่อตัดสินประเมินคุณค่าในแง่หนึ่งจึงกลายเป็นการลดทอนหรือมองข้ามบริบทของวัฒนธรรมนั้นๆ ไปโดยปริยาย

จากข้อชี้แนะของباب่า ถ้าเราพิจารณาปรากฏการณ์ SYM อย่างถี่ถ้วน ก็จะได้เห็นได้ชัดเจนว่าปัญหาส่วนใหญ่เกิดจากการนำเกณฑ์ชี้วัดคุณค่าของวัฒนธรรมแบบหนึ่งไปตัดสินวัฒนธรรมอีกแบบหนึ่งทั้งสิ้น ตั้งแต่การนำเกณฑ์ของพุทธศาสนาเถรวาทแบบไทยไปตัดสินพุทธศาสนamahayanaแบบญี่ปุ่น การนำวัฒนธรรมทางศาสนาไปตัดสินวัฒนธรรมประชานิยม การนำเอาความ “สมจริง” (?) ของศาสนาไปตัดสินความ “เหนือจริง” ของมังงะ/อนิเมะ เป็นต้น

5. สรุป

กล่าวสำหรับสังคมไทย หากเราไม่หลอกตัวเองมากจนเกินไปนัก ก็คงจะต้องยอมรับว่าปรากฏการณ์ SYM เป็นเพียงหนึ่งในปรากฏการณ์มากมายที่เปรียบเทียบยอดภูเขาน้ำแข็งของปัญหาต่างๆ นานาอันเกี่ยวเนื่องกับการปะทะสังสรรค์ทางวัฒนธรรมทั้งภายในสังคมไทยและระหว่างสังคมไทยกับโลกภายนอกเท่านั้น ดังนั้นสิ่งที่ควรจะเป็นก็คือการเล็งเห็นว่าปัญหาเหล่านี้ไม่ใช่สิ่งที่ควรเพิกเฉย หากเป็นสิ่งที่พึงตระหนักอย่างยิ่งในโลกปัจจุบัน

หากกล่าวอย่างถึงที่สุดแล้ว สิ่งที่คุณเขียนได้นำเสนอมาทั้งหมดนี้ แท้ที่จริงก็คือความพยายามที่จะตอบคำถามว่า “เราจะอยู่ร่วมในโลกที่นับวันจะต้องพบกับความแตกต่างหลากหลายทางสังคม-วัฒนธรรมที่ไม่คุ้นเคยและยิ่งทวีมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง ด้วยความเข้าใจซึ่งกันและกันอย่างสันติได้อย่างไร” อย่างไรก็ดีตาม สำหรับชาวพุทธในสังคมไทย แม้ว่าแนวทางที่คุณเขียนเสนอนั้น อาจจะยังไม่ใช่ว่าคำตอบสุดท้าย แต่อย่างน้อยที่สุด หากเราเชื่อถ้อยคำว่า “ศาสนาเป็นเรื่องละเอียดอ่อน” ที่มักพูดกันจนติดปากจริง เราก็ต้องพยายามพิจารณาปรากฏการณ์ทางศาสนาที่เกิดขึ้นอย่างจริงจังและละเอียดรอบคอบให้ครบถ้วนรอบด้านมากที่สุด และที่สำคัญก็จะต้องไม่ “ละเอียดอ่อน” เฉพาะกับศาสนา (รวมทั้งนิกาย) ที่ตนเองนับถือเท่านั้น ซึ่งผู้เขียนเชื่อเหลือเกินว่ามีแต่วิถีทางนี้เท่านั้นที่จะตอบคำถามดังกล่าวข้างต้นได้

เอกสารอ้างอิง (References)

ภาษาไทย

- ตาลโตน. (2556). การ์ตูนญี่ปุ่น Saint Young Man เอาพระพุทเจ้า พระเยซู มาเล่นซะแล้ว. ค้นเมื่อ 8 กันยายน 2557, จาก <http://pantip.com/topic/30469803>.
- ไทยรัฐออนไลน์. (2557). ชาวเน็ตวิจารณ์ วงร็อกญี่ปุ่นแต่งจิ๋วพระ. ค้นเมื่อ 15 พฤศจิกายน 2557, จาก <http://www.thairath.co.th/clip/7933>.
- เจียรชาย อักษรดิษฐ์. (2552). ตำนานพระเจ้าเลียบโลก: การศึกษาพื้นที่ทางสังคมและ วัฒนธรรม ล้านนา ภูมินาม ตำนาน ผู้คน. เชียงใหม่: ธารปัญญา.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2557). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ 27. กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอส.อาร์.พรินต์ติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด
- พระไพศาล วิสาโล. (2552). พลวัตของศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์. ค้นเมื่อ 5 กันยายน 2557, จาก <http://www.visalo.org/article/budPolawat.htm>.
- พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร. พระพุทธศาสนาในประเทศไทยญี่ปุ่น. ค้นเมื่อ 5 กันยายน 2557, จาก <https://www.gotoknow.org/posts/444488>.
- ภิญโญ ไตรสุริยธรรมา และฉัตร ชมะวรรณ มุกดาวิจิตร. (บรรณาธิการ). (2555). เอเชียภาค วัฒนธรรม: ทิศต่อประชาคมในกระแสความขัดแย้งและความหวัง.
- ร.ลือเฉลิมวงศ์. (2557) เจ้าอาวาสวัดมหายานในญี่ปุ่นเล็กเหล่า. ค้นเมื่อ 22 กันยายน 2557, จาก <http://www.kalyanamitra.org/u-ni-boon/may48/p73/c73.htm>.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2549). พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน.
- สปริงนิวส์. (2556). กระฉ่อนเน็ต! พระพุทธรูปสีก้านคร่อม ของลัทธิตันตระ. ค้นเมื่อ 15 พฤศจิกายน 2557, จาก <http://www.springnews.co.th/social/socialnetwork/47968>.
- สิริวัฒน์ คำวันสา. (2523). อิทธิพลวัฒนธรรมอินเดียในเอเชียอาคเนย์ (เน้นประเทศไทย). กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์.
- อภิญญา เฟื่องฟูสกุล. (2548). ศาสนา. ใน คณาจารย์ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. แนวความคิดพื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรม (พิมพ์ครั้งที่ 2). เชียงใหม่: ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- เอก ตั้งทรัพย์วัฒนา. (2548). โลกาภิวัตน์ บรรษัทข้ามชาติ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ASTV ผู้จัดการออนไลน์. (2550). รายงานพิเศษ “ภิกษุสันดานกา” เรื่องจริง หาใช่ หมิ่นสงฆ์!! ค้นเมื่อ 15 พฤศจิกายน 2557, จาก <http://www.manager.co.th/QOL/ViewNews.aspx?NewsID=9500000116849>.
- Chat Room. (2556). จัปศาสดาพุทธ-คริสต์มาเป็นพระเอกการ์ตูน. ค้นเมื่อ 12 กันยายน 2557, จาก <http://news.voicetv.co.th/global/76333.html>.
- Do and Don't on Buddha. (2556). ความคืบหน้า กรณีการ์ตูน Saint Young Men. ค้นเมื่อ 15 พฤศจิกายน 2557, จาก <https://www.facebook.com/KnowingBuddha/photos/a.264389550344651.59564.172832452833695/404601882990083/?type=1&permalinkPage=1>
- mokies. (2556). Saint Young Men แอนิเมชันเจ๋งๆ ว่าด้วยพระพุทธรูปกับพระคริสต์. ค้นเมื่อ 9 กันยายน 2557, จาก <http://world.kapook.com/pin/514192ed38217a7c22020>.
- ttanachai. (2552). ไชปริศนา fwd mail พระพุทธรูปเปลี่ยนที่อินเดีย. ค้นเมื่อ 15 พฤศจิกายน 2557, จาก http://forum.uamulet.com/view_topic.aspx?bid=1&qid=17056.

ภาษาอังกฤษ

- Anime News Network (2011). Top 50 Manga Creators by Sales Since 2010. Retrieved September, 10, 2014, <http://www.animenewsnetwork.com/news/2011-08-05/top-50-manga-creators-by-sales-since-2010>.
- Anime News Network (2014). Saint Young Men(manga). Retrieved September, 10, 2014, <http://www.animenewsnetwork.com/encyclopedia/manga.php?id=10314>.
- Appadurai, A. (2005). Modernity at Large: Cultural Dimension of Globalization. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Bhabha, H. K. (1990). The Third Space. In J. Rutherford (Ed.). Identity: Community, Culture, Difference (pp. 207-221). London: Lawrence and Wishart.
- Beckford, J. A. (2004). New Religious Movements and Globalization. In P. C. Lucas & T. Robbins. (Eds.), New Religious Movements in the 21st Century: Legal, Political, and Social Challenges in Global Perspective (pp. 206-214). New York: Routledge.
- Braarvig, J. (2012). The Spread of Buddhism as Globalization of Knowledge. In J. Renn (Ed.), The Globalization of Knowledge in History (pp. 245-267). Berlin: epubli GmbH.

- Brenner, R. E. (2007). *Understanding Manga and Anime*. Westport, CT: Libraries Unlimited.
- Chua, K. I. C. (2014). Representing the War in Manga. In M. Baildon et al. (Eds.), *Controversial History Education in Asian Contexts*. (pp. 123-139). New York : Routledge.
- Dolce, L. (2012). The Practice of Religion in Japan: An Exploration of the State of Field. In L. Dolce (Ed.), *Japanese Religions Volume 1: The Critical Discourse on Japanese Religions*. (pp. xix-lviii). London: SAGE Publications Ltd.
- Eynon, M. (2012). Japanese Modern Religious Manga: An Ancient Tradition in New Clothing. In L. Dolce (Ed.), *Japanese Religions Volume 3: The Practice of Religion*. (pp. 195-218). London: SAGE Publications Ltd.
- Harvey, D. (1991). *The Condition of Postmodernity: An Enquiry into the Origins of Cultural Change*. Oxford: Wiley-Blackwell.
- Jennings, J. (2011). *Globalizations and the Ancient World*. New York: Cambridge University Press.
- Johnson-Woods, T. (2010). Introduction. In T. Johnson-Woods (Ed.). *Manga: An Anthology of Global and Cultural Perspectives* (pp. 1-14). New York: Continuum.
- MacWilliams, M. (2000). Japanese Comic Books and Religion: Osamu Tezuka's Story of the Buddha. In T. Craig (Ed.). *Japan Pop!: Inside the World of Japanese Pop Culture*. (pp. 109-136). Armonk, NY: M.E. Sharpe.
- MacWilliams, M. (2012). Religion and Manga. In I. Prohl & J. K. Nelson (Eds.). *Handbook of Contemporary Japanese Religions* (pp. 595 –628). Leiden: Brill.
- Pew Research Center. (2014). *Global Religious Diversity: Half of the Most Religiously Diverse Countries are in Asia-Pacific Region*. Retrieved September, 10, 2014, from www.pewforum.org/files/2014/04/Religious-Diversity-full-report.pdf
- Rice, J. (2009). *Behind the Japanese Mask: How to Understand the Japanese Culture-and Work Successfully with it*. Oxford: How To Books.
- Santos, K. (2008). An Interview with Nakamura-sensei at Manga no Chikara. Retrieved September, 10, 2014, from http://www.punkednoodle.com/champloo/2008/05/29/an-interview-with-nakamura-sensei-at-manga-no-chikara/#identifier_1_130

- Smart, N. (1996b). *The Religious Experience* (5th ed.). Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.
- Smart, N. (1996a). *Dimensions of the Sacred: An Anatomy of the World's Beliefs*. Los Angeles, University of California Press.
- Thelle, N. R. (1987). *Buddhism and Christianity in Japan: From Conflict to Dialogue, 1854-1899*. Honolulu: University of Hawaii Press.
- Tokyo Otaku Mode News. (2012). Saint Young Men 8th Volume and OVA Bundle Now On Sale. Retrieved September, 10, 2014, <http://otakumode.com/news/50d08940d28a85c42e000a3a/Saint-Young-Men-8th-Volume-and-OVA-Bundle-Now-On-Sale>.
- TV Tropes. (2014). Manga: Saint Young Men. Retrieved September, 10, 2014, <http://tvtropes.org/pmwiki/pmwiki.php/Manga/SaintYoungMen>.

